

1. O eudemonismo de Aristóteles

1.1. En busca da felicidade

A ética de Aristóteles pode agruparse coa de outros autores como Epicuro ou J. S. Mill, que tratan de orientarnos para que sexamos capaces de alcanzar o maior ben posible na nosa vida. Por iso dicimos que la filosofía moral aristotélica é unha ética do ben, xa que pretende servírnos de guía para que poidamos lograr ese obxectivo.

As éticas do ben consideran que existe un ben supremo cara ao que debe orientarse a vida humana.

Todas as éticas do ben cren que la vida humana debe encamiñarse a lograr esa meta. Con todo, non existe acordo á hora de determinar cal é o ben supremo que debemos perseguir. Trátase quizais do pracer? Será se cadra a calma e a tranquilidade de espírito? Ou consistirá máis ben na salvación eterna da nosa alma?

Na súa ética, **Aristóteles** sostén que o ben máximo ao que podemos aspirar as persoas é a felicidade. É verdade que os seres humanos se esforzan por conseguir outras metas, como a riqueza, la fama ou o poder. Pero Aristóteles lémbra-nos que ningunha destas aspiracións é unha finalidade en si mesma. Ninguén desexa ser rico unicamente para acumular ouro. A riqueza é un medio que pode proporcionarnos vantaxes e oportunidades. E o mesmo sucede coa fama ou o poder, xa que non os desexamos por si mesmos, senón unicamente como instrumentos ao servizo dun obxectivo superior.

Segundo Aristóteles, o que as persoas verdadeiramente queremos é ser felices. Se o logramos, acadaríamos o máximo ben ao que podemos aspirar. A felicidade non é un medio, senón unha meta en si mesma, que constitúe o obxectivo máis importante que as persoas podemos desexar.

De acordo con Aristóteles, o ben supremo que perseguimos os seres humanos é a felicidade.

O termo grego para referirse á felicidade é *eudaimonía*. Por iso adoita dicirse que a ética de Aristóteles é unha ética eudemonista, xa que insiste na importancia de orientar a nosa vida para que poidamos ser felices.

O BEN SUPREMO É A FELICIDADE Posto que todo coñecemento e toda elección tenden a algún ben, cal é a meta da política, ou cal é o ben supremo entre todos os que poden realizarse? Sobre o seu nome, case todo o mundo está de acordo, pois tanto o vulgo como os cultos din que é a felicidade, e admiten que vivir ben e obrar ben equivalen a ser feliz. Pero cando se trata de dicir en qué consiste realmente a felicidade, hai diferenzas de opinión e non o explican do mesmo modo o vulgo e os sabios.

ARISTÓTELES: *Ética a Nicómaco*.

1. Cal é o ben supremo que pode realizarse, de acordo con este texto?
2. Están todos de acordo á hora de definir o contido preciso dese ben supremo?
3. Que relación atopas entre este texto e a orientación teleolóxica que caracteriza toda a filosofía aristotélica?

1.2. En que consiste a felicidade?

Dicir que os seres humanos perseguimos la felicidade é facer unha afirmación demasiado xeral. Moitas persoas están de acordo con este principio, pero non todas coinciden cando se trata de explicar con precisión en que consiste ser feliz.

Para aclarar cal é o contido da felicidade, Aristóteles parte do que nos define como seres humanos. Segundo Aristóteles, as persoas somos distintas do resto dos animais porque temos razón e palabra. O ser humano é un animal con *logos*. Como a capacidade de pensar é a nosa facultade máis nobre e valiosa, Aristóteles considera que a felicidade máis elevada consistirá, precisamente, en exercitala.

Aristóteles sostén que a felicidade consiste en realizar aquilo que é propio dos seres humanos: **a vida racional**.

A vida máis feliz, polo tanto, non será a de quen se preocupa das cousas materiais, nin tampouco a de quen busca o honor, a fama e a consideración dos demais. A máis alta felicidade corresponde á forma de vida do sabio, que dedica o seu tempo a pensar e a buscar a verdade.

1.3. A ética da virtude

Vimos que, para Aristóteles, a vida máis nobre e máis feliz é a do filósofo que se dedica a exercitar a razón. Con todo, Aristóteles era moi consciente de que este tipo de vida non estaba ao alcance de todo o mundo. De feito, incluso os filósofos teñen necesidade de relacionarse cos demais e de ocuparse de asuntos prácticos. Por iso fai falta atopar algunha guía que nos axude a atopar a felicidade na vida práctica. Como podemos ser felices na nosa relación cos demais?

Para alcanzar a felicidade na vida práctica, Aristóteles cría que debemos exercitarnos en desenvolver a virtude. A palabra grega para virtude é **areté**, que significa 'excelencia'. Aristóteles pensaba que as persoas felices son as que se comportan de maneira excelente, porque saben actuar correctamente en cada situación.

A virtude, segundo Aristóteles, xorde do costume. Volvémonos virtuosos cando nos acostumamos a comportarnos de maneira adecuada. As persoas podemos modificar o noso carácter coas nosas eleccións, porque a conduta que eliximos vai transformándonos. Co tempo, estas eleccións convértense en tendencias ou inclinacións que forman parte da nosa forma de ser. Así pois, os seres humanos podemos construír a nosa propia felicidade se nos acostumamos a elixir ben como actuar na vida.

Cando esta elección é correcta e adecuada? Aristóteles pensaba que, na práctica, debemos fuxir dos excesos, procurando sempre elixir o termo medio entre dous extremos. Con todo, non sempre resulta fácil saber onde está o punto medio. Aristóteles cría que esta posición

intermedia depende das circunstancias. Así que cada quen debe aprender a elixir cal é o **termo medio** que se corresponde coa súa situación persoal.

Para atopar este termo medio debemos empregar a razón. Ao igual que existen virtudes asociadas á nosa relación cos demais, tamén hai virtudes relacionadas co uso da intelixencia. Segundo Aristóteles, a máis importante das virtudes intelectuais consiste en usar a nosa razón para elixir sabiamente como debemos comportarnos. Aristóteles chamaba **prudencia** a esta virtude fundamental que nos axuda a determinar cal é a conduta correcta en cada circunstancia, dependendo da nosa situación persoal.

Sencillamente, chamamos [fin] perfecto ao que sempre se elixe por si mesmo e nunca por outra cousa. Tal parece ser, sobre todo, a felicidade, pois a eliximos por ela mesma e nunca por outra cousa, mentres que as honras, o pracer, a intelixencia e toda virtude, desexámoslos en verdade, por si mesmos (posto que desexariamos todas estas cousas, aínda que ningunha vantaxe resultase delas), pero tamén os desexamos a causa da felicidade, pois pensamos que grazas a eles seremos felices. En cambio, ninguén busca a felicidade por estas cousas, nin en xeral por ningunha outra.

ARISTÓTELES: *Ética a Nicómaco*.

- 1) Por que afirma Aristóteles que a felicidade é "un fin perfecto"?
- 2) De acordo con este texto, en que se diferenza a felicidade de outros bens como o pracer ou a intelixencia?

A VIRTUDE ESTÁ CO TERMO MEDIO Pero é ese punto medio igual para todos? Aristóteles cría que non. Unha persoa moi rica poderá invitar a miúdo, mentres que outra con poucos recursos só poderá facelo de vez en cando. Cada quen debe aprender a atopar o termo medio que se corresponde coa súa situación persoal. Para iso debemos facer uso da prudencia, que é unha virtude intelectual de capital importancia. Só así conseguiremos converternos en persoas verdadeiramente felices.

Para entender a teoría aristotélica da virtude como termo medio pode ser útil analizar algún caso concreto. Pensa, por exemplo, no que hai que facer para converterse nunha persoa xenerosa. Alguén que nunca invita aos demais non se caracteriza pola virtude de ser xeneroso, senón polo vicio da tacañería. Con todo, a conduta oposta tampouco é adecuada. Unha persoa que está sempre invitando aos demais e nunca deixa que os demais lle fagan agasallos non se comporta de maneira correcta. É máis ben malgastadora, e expónse a que os amigos abusen da súa tendencia a invitar. Para Aristóteles, estas dúas condutas opostas son extremos. O correcto sería adoptar unha posición intermedia, invitando nalgúns ocasións e deixándose invitar noutras. A xenerosidade consiste precisamente niso, en saber invitar cando corresponde e a quen corresponde, deixando que os demais inviten noutras ocasións.

Aristóteles polo tanto divíde as virtudes en dúas grandes categorías: as **virtudes éticas** (ou morais) e as **virtudes dianoéticas** (ou intelectuais).

Virtudes Éticas: son aquelas que serven para dominar os impulsos sensitivos, canalizar as emocións e guiar o noso comportamento na relación cos demais. Non se aprenden estudando, senón a través do hábito e o costume. Un vólvese xusto practicando a xustiza, e valente actuando con valentía.

- **A teoría do termo medio:** Para Aristóteles, a virtude ética consiste sempre en **elixir o termo medio** (*mesotes*) entre dous extremos viciosos: un por exceso e outro por defecto, adaptado a cada situación e persoa.
- **Exemplos:**
 - a) **A valentía:** O termo medio entre a covardía (defecto) e a temeridade (exceso).
 - b) **A moderación o temperanza:** O termo medio entre a insensibilidade (defecto) e o desenfreno (exceso).
 - c) **A xustiza:** A virtude ética máis importante, que consiste en dar a cada un o que lle corresponde segundo a lei e a equidade.

Virtudes Dianoéticas (Intelectuais): son as que corresponden á parte puramente racional da alma. Teñen que ver co incremento do coñecemento, o perfeccionamento do intelecto e a capacidade de deliberar correctamente sobre o que é bo e o que é verdadeiro. Adquírense a través da educación, a instrución e o estudo. Requiren tempo, reflexión e experiencia.

- a) **A prudencia (*phrónesis*):** É a virtude dianoética da razón práctica máis importante. Consiste na habilidade de deliberar ben para elixir o termo medio correcto nas virtudes éticas. É a ponte entre o intelecto e a acción.
- b) **A sabedoría (*sophía*):** É a virtude da razón teórica máis elevada. É a unión da intuición dos primeiros principios e a ciencia, dedicada á contemplación da verdade e dos obxectos máis nobres (o que hoxe asociamos coa filosofía e a ciencia pura).
- c) **A arte ou técnica (*téchne*):** A capacidade de producir ou fabricar cousas aplicando a razón.

2. O hedonismo de Epicuro

2.1. A felicidade consiste no pracer

A ética de Epicuro, ao igual que a de Aristóteles, é unha ética do ben, xa que insiste na importancia do obxectivo supremo que debe orientar a nosa conduta. Epicuro cría que o pracer é o ben supremo que debemos tratar de alcanzar na nosa vida. Como o termo grego para referirse ao pracer é *hedoné*, a miúdo afirmase que a ética epicúrea é hedonista.

A ética epicúrea é hedonista, porque afirma que o ben supremo consiste no pracer.

Para entender ben o que Epicuro quería dicir, convén explicar o sentido que ten o concepto de pracer na súa filosofía. O pracer no consiste en desenfreos, senón sobre todo na ausencia de temor e de dolor.

Segundo Epicuro, aínda que os excesos poden producirmos un pracer intenso e momentáneo, posteriormente adoitan causar sufrimento e dor. Este tipo de condutas non nos achegan á felicidade. O que hai que buscar é máis ben a calma e o sosego, que só poden chegar se nos exercitamos en perder o medo ao destino, á dor e á morte.

Ademais, Epicuro distinguiu tres tipos distintos de praceres. Alimentarse, vestirse ou refuxiarse fronte ás inclemencias do tempo son algúns **praceres naturais e necesarios**, ao igual que reflexionar o cultivar a amizade. Existen tamén **praceres naturais pero innecesarios**, que están asociados ao desexo de refinamentos artificiosos, como o luxo ou as diversións exóticas e refinadas. Pero tamén hai **praceres que non son nin naturais nin necesarios**, como ocorre coa ansia de fama e de éxito social.

De acordo con la ética de Epicuro, se queremos ser verdadeiramente felices debemos centrarnos só en satisfacer os nosos desexos naturais e necesarios, facéndoo ademais con moderación e sensatez.

2.2. O pracer e a ataraxia

El termo grego co que Epicuro expresaba esta aspiración á tranquilidade é **ataraxia**, que significa “imperturbabilidade”. Para alcanzar a felicidade auténtica, o que debemos facer é evitar a inquietude seguindo unha vida serena e equilibrada.

A ética de Epicuro propón alcanzar a ataraxia, que é un estado de calma caracterizado pola ausencia de perturbación.

O PRACER NON CONSISTE EN EXCESOS

Entón, cando dicimos que o pracer é o fin, non falamos dos praceres dos disolutos nin de aos que residen no gozo regalado, como cren algúns que ignoran ou non están de acordo ou que interpretan mal a doutrina, senón de non padecer dor no corpo nin turbación na alma. Pois nin as bebidas nin os banquetes continuos, ni o gozo de rapaces e mulleres, nin dos peixes e todas as outras cousas que trae unha mesa suntuosa enxendran a vida grata, senón o sobrio razoamento que indaga as causas de toda elección e rexeitamento, e expulsa as opinións polas cales se posesiona das almas a axitación máis grande.

EPICURO: Carta a Meneceo

6. A que se refire Epicuro cando fala do "pracer"? Está defendendo o autor unha vida de excesos e desenfreos? Explica a túa resposta.

Protagonistas da filosofía

EPICURO (341 a.C.-270 a.C.)

Aínda que Epicuro naceu na illa de Samos, na súa xuventude trasladouse a Atenas para estudar filosofía. Algún tempo despois fundou nesta cidade a súa propia escola filosófica nun terreo axardinado onde se reunía cos seus discípulos. Por esta razón aos epicúreos tamén se lles chama ás veces "os filósofos do Xardín".

Epicuro foi un autor moi prolífico, pero da súa ampla obra só sobreviviron ata os nosos días uns poucos fragmentos. Entre os textos de Epicuro que se conservaron destaca la Carta a Meneceo, que recolle os enfoques fundamentais da súa teoría ética.

Pero convén insistir en que o pracer físico, para Epicuro, non é necesariamente algo malo que debamos rexeitar. O que sucede é que este pracer debe estar sempre controlado pola moderación, para evitar o sufrimento. En realidade, os mellores praceres non son os do mundo material senón máis ben os espirituais, entre os cales destacan principalmente o coñecemento e a amizade.

3. O utilitarismo

3.1. O cálculo dos praceres

A ética utilitarista comparte os obxectivos da **felicidade** e o **pracer** con Aristóteles e Epicuro. Non obstante, os utilitaristas cren que as ideas destes dous filósofos só teñen en conta o felicidade do individuo illado.

Segundo o utilitarismo, é preciso ir máis alá do punto de vista individual: á hora de actuar temos que pensar nas consecuencias do que imos facer. Isto significa que debemos considerar como as nosas accións poden facer felices ou infelices ás persoas que nos rodean. Así, unha acción será moralmente boa cando proporcione felicidade, é dicir, benestar e ausencia de dor. Polo contrario, un comportamento será moralmente reprobable se causa malestar e dor.

E que é o que deberíamos facer se a nosa acción pode facer felices a algúns e infelices a outros? Nese caso, o utilitarismo propón realizar un **cálculo dos praceres**. Para decidir o que sería correcto facer, debemos ter en conta o número de persoas que van resultar beneficiadas ou prexudicadas dependendo da nosa conduta.

O concepto de utilidade fai referencia a estas consecuencias. Unha acción é útil cando fai feliz a un gran número de persoas, producindo o maior pracer a uns e a menor dor a outros.

Para a ética utilitarista, a acción moralmente correcta é a que proporciona a maior utilidade para o maior número posible de persoas.

3.2. O utilitarismo de Bentham

O filósofo inglés Jeremy Bentham foi un destacado utilitarista do século XIX. Segundo Bentham, o bo coincide co útil. É bo o que dá pracer e evita a dor. Isto supón que o criterio para decidir o que é moralmente correcto depende da cantidade de pracer e de dor que

produzan as nosas accións. Coa nosa conduta debemos procurar **a maior felicidade para o maior número posible de persoas**.

Para poder calcular adecuadamente da cantidade de pracer e de dor que xeramos, Bentham propoñía ter en consideración distintos factores, tales como a **intensidade**, a **duración**, a **certeza** ou a **proximidade** dos praceres.

Un pracer intenso, duradeiro, seguro e próximo deberá contar máis que outro débil, efémero, incerto e afastado. Se temos en conta estes elementos, poderemos medir os praceres e calcular o seu valor total.

Bentham tamén propoñía que os gobernantes deberían basearse neste cálculo dos praceres para facer as leis. Unha lei é xusta e adecuada cando ten consecuencias positivas. E estas consecuencias pódense medir calculando o pracer e a dor que producen.

O útil é o pracenteiro

A natureza colocou ao home baixo o imperio do pracer e do dor; a eles debemos todas as nosas ideas, e deles proceden os xuízos e determinacións da nosa vida. [...] O principio da utilidade subordínoa todo a estes dous móbiles.

Por utilidade entendemos a propiedade ou a tendencia dunha cousa para procurar algún ben ou para preservar dalgún mal. Por mal, pena, dor ou causa del; e por ben, pracer ou causa del. O conforme á utilidade dun individuo é o que aumenta a suma total do seu benestar, e o conforme á utilidade pública é o que aumenta o benestar dos individuos da comunidade que a compoñen. [...]

Segundo este sistema de utilidade, a virtude non é un ben senón porque produce os praceres que se derivan dela, e o vicio non é un mal senón polas penas que emanan del. O ben moral non é ben senón pola súa tendencia a producir bens físicos, e o mal moral non é mal senón pola súa tendencia a producir males físicos; entendemos por bens e males físicos, tanto os praceres e penas da alma, como as penas e os praceres dos sentidos.

Jeremy BENTHAM: Os principios da moral e a lexislación.

7. De acordo con o texto, cales son os dous principios aos que está suxeita a nosa vida?

8. A que denomina o autor "utilidade"?

9. Segundo Bentham, por que a virtude é boa? E por que o vicio é malo?

3.3. O utilitarismo de J. S. Mill

Unha das cousas que Mill criticaba era o feito de que para Bentham todos os praceres se contabilizasen da mesma maneira. Segundo Mill, isto é incorrecto, porque non todos os praceres son iguais. Algúns praceres teñen máis valor que outros, e esta diferenza debe ser tida en conta á hora de realizar o cálculo utilitarista.

Mill cría que os praceres superiores son os que nos distinguen dos demais animais. Entre eles destacan os **praceres intelectuais e morais**, que son os que poden proporcionarnos unha maior felicidade. Estes praceres teñen máis valor que os que están asociados á pura satisfacción das nosas necesidades materiais. Por iso pensamos que unha vida feliz é algo máis que dedicarse a comer, beber e durmir.

NON TODOS OS PRACERES VALEN O MESMO

É mellor ser un home insatisfeito que un porco satisfeito, é mellor ser Sócrates insatisfeito que un tolo satisfeito. E se o tolo ou o porco son de distinta opinión, é porque só coñecen o seu propio lado da cuestión. O outro extremo da comparación coñece ambos lados.

J. S. MILL: Utilitarismo

10. Por que afirma Mill que é mellor ser un home insatisfeito que un porco satisfeito? Estás de acordo con esta afirmación?

11. Que tipo de vida cres ti que elixiría un porco se puidese coñecer "os dous lados da cuestión"?

O UTILITARISMO DO ACTO E O UTILITARISMO DA NORMA

En xeral, poderíamos dicir que os enfoques utilitaristas se dividen actualmente en dous grandes grupos.

O utilitarismo do acto, seguindo a liña de pensamento aberta por Bentham e Mill, considera que debemos ter en conta as consecuencias das nosas accións. Para un utilitarista do acto, cada vez que tomamos unha decisión debemos considerar detenidamente como a nosa conduta vai afectar aos demais. Así pois, o comportamento correcto será o que permita maximizar a satisfacción das preferencias individuais das persoas afectadas por esa acción concreta.

Os críticos desta interpretación pensan que non resulta nada práctico ter que estar calculando as consecuencias dos nosos actos continuamente. En realidade, a maior parte do tempo o noso comportamento baséase en cumprir unha serie de normas establecidas que damos por boas. Segundo este punto de vista, o importante é que esas normas teñen consecuencias globalmente positivas para a sociedade.

O utilitarismo da norma afirma que lo que debe maximizar a satisfacción das nosas preferencias deben ser as normas e non as accións particulares.

3.4. Desenvolvementos posteriores do utilitarismo

Desde a súa aparición a mediados do século XIX, o utilitarismo exerceu unha notable influencia no mundo contemporáneo. Se te fixas, hoxe en día é habitual adoptar políticas apelando a argumentos utilitaristas. De acordo con esta visión, os gobernantes deben actuar pensando nas consecuencias das súas accións e tratando de beneficiar ao maior número posible de persoas. Esta visión, aínda que quizais poida parecer natural, é en realidade produto dunha interpretación utilitarista da sociedade e da política.

Actualmente moitos filósofos decláranse herdeiros do utilitarismo.

Non obstante, o pensamento utilitarista do noso tempo é bastante máis sofisticado que o do século XIX. Por exemplo, o utilitarismo actual xa non identifica de forma simple e directa a utilidade co pracer. Se o pensas ben, te darás conta de que as persoas non sempre actuamos buscando o pracer e tratando de evitar a dor. En ocasións eliximos facer cousas que nos provocan sufrimento ou que parecen irracionais desde o punto de vista do cálculo dos praceres, como cando alguén decide sacrificar a súa vida para salvar a outras persoas.

Para explicar casos como este, os utilitaristas de hoxe en día adoitan falar do modo en que as persoas tratan de satisfacer as súas **preferencias persoais**. Estas preferencias non sempre teñen por que coincidir con algo pracenteiro, porque dependen da nosa propia elección persoal. De acordo con esta formulación, o moralmente correcto será o que facilite a satisfacción das preferencias individuais do maior número posible de persoas.

4. O deontologismo de Kant

4.1. A crítica ás éticas materiais

Kant chamou éticas materiais a aquelas que propoñen algunha finalidade que oriente a nosa vida

A filosofía moral de Kant parte dun enfoque moi crítico ante todas as éticas anteriores. Segundo Kant, as distintas propostas éticas que se elaboraron ao longo do tempo comparten unha mesma característica. Todas elas son éticas do ben, porque consideran que a vida humana debe orientarse a perseguir un obxectivo supremo. Este obxectivo sírvenos de guía para saber como debemos actuar se queremos alcanzalo.

Certamente, non existe acordo acerca de cal é este obxectivo. Para uns é o pracer; para outros, a felicidade; para outros, a salvación da alma; para outros, a tranquilidade de espírito... Pero o caso é que todas estas teorías éticas, pese ás súas diferenzas, teñen algo en común. En todas elas a filosofía moral ofrécenos un contido específico ao que aspirar. Kant denominaba **éticas materiais** a estas concepcións nas que se nos propón un obxectivo determinado.

As éticas materiais fundamentan a acción moral na meta cara á que debemos orientar a nosa vida.

Kant pensaba que as éticas materiais presentaban graves inconvenientes. Para empezar, as normas dunha ética material sempre son **hipotéticas**. Isto quere dicir que non hai actos absolutamente bos, senón que só lo son se aceptamos aquel obxectivo supremo e se, ademais, serven para axudarnos a alcanzalo.

Pensa, por exemplo, nas propostas da ética epicúrea. Para Epicuro o obxectivo supremo do ser humano é afastar a dor e vivir nun pracenteiro estado de calma interior. Para conseguilo, a ética epicúrea recoméndanos evitar os excesos, vivir con moderación e cultivar praceres nobles como a amizade. Estas indicacións sobre o que temos que facer poden ser moi útiles, pero únicamente nos serven se verdadeiramente queremos obter pracer e eliminar a dor. Se os meus intereses son outros, as normas de vida que propón Epicuro xa non me serven. Cando alguén non aspira a obter pracer senón, por exemplo, a salvar a súa alma, a conduta que debe seguir é moi distinta.

Ademais de ser hipotéticas, as éticas materiais tamén son **heterónomas**. Isto quere dicir que as normas de conduta non as elixe o suxeito, senón que veñen dadas polo ben supremo que debemos perseguir. Continuando co noso exemplo, se o que eu desexo é vivir pramenteiramente, entón existen certas normas básicas que debo respectar. Esas normas non as puxen eu, senón que se derivan da meta que estou perseguindo.

Ademais destes dous problemas, Kant tamén sinalaba que todas as éticas materiais son **a posteriori**. Isto significa que para saber como debemos comportarnos debemos basearnos na experiencia. Se o que desexo é obter pracer, non teño máis remedio que probar distintas situacións para saber cales son agradables e cales non. Non é posible saber de antemán que cousas son boas ou malas se non as experimentamos antes.

Kant criticaba as éticas materiais porque todas elas son hipotéticas, heterónomas e a posteriori.

4.2. A proposta dunha ética formal

Para evitar os inconvenientes das éticas materiais, Kant elaborou unha teoría ética que tivese unhas características opostas. A filosofía moral de Kant pretende ser unha ética **necesaria, autónoma e a priori**.

En primeiro lugar, Kant insiste en que as normas éticas non deben depender de ningunha condición, senón que han de ser universalmente válidas. Por iso a ética non debe ser hipotética, senón **necesaria**, que é xustamente o contrario.

Ademais, Kant cría que a base da ética debe ser a **autonomía** do suxeito. Cada persoa debe ser capaz de elaborar as súas propias normas, sen que nada nin ninguén nos impoña o que temos que facer. Só así o individuo será verdadeiramente libre e só así a moral respectará a dignidade humana, que está ligada á capacidade de cada quen para decidir por si mesmo.

Finalmente, Kant quería elaborar unha proposta ética que fose válida **a priori**, é dicir, que fose independente da experiencia. Unha ética a priori é sempre válida, porque as súas normas non dependen das circunstancias. Se logramos elaborar unha ética a priori saberemos en todo momento o que facer, sen necesidade de ter que empezar por probalo empiricamente.

Kant pretende elaborar unha ética universalmente válida, que sexa necesaria, autónoma e a priori.

Pero como pode lograrse unha ética así? Existe algunha posibilidade de articular unha proposta moral que cumpra estas condicións? Kant cría que si é posible, pero só se renunciámos a buscar un obxectivo concreto para as nosas vidas. Unha ética material nunca pode ser verdadeiramente universal. A proposta de Kant é, polo contrario, unha **ética formal**.

Dicimos que a ética de Kant é formal porque non contén ordes nin prohibicións concretas. A ética kantiana non nos indica o contido do que debemos facer, porque considera que somos nós mesmos quen debemos decidilo facendo uso da nosa autonomía. O que fai esta ética, en cambio, é sinalarnos cal debe ser a forma que deben ter eses mandatos que cada quen debe elaborar por si mesmo.

Kant denominaba **máximas** ás regras de conduta individuais que, segundo a súa propostas ética, o suxeito debe elaborar autonomamente. O que vén a dicir a ética formal de Kant é que non todas as máximas de conduta son igualmente válidas. Só resultan moralmente aceptables aquelas que foron correctamente elaboradas e teñen a forma adecuada. Pero en que consiste realmente esta forma?

AS LIMITACIÓNS DAS ÉTICAS MATERIAIS

Cando a vontade busca a lei que ha de determinala nalgún outro lugar diferente á aptitude das súas máximas para a súa propia lexislación universal e, polo tanto, sae fóra de si mesma a buscar esa lei na constitución de algún dos seus obxectos, prodúcese entón, sen lugar a dúbidas, heteronomía. Non es entón a vontade a que se dá a si mesma a lei, senón que es o obxecto, pola súa relación coa vontade, o encargado de dar tal lei. Xa sexa que descansa na inclinación, xa sexa que lo faga en representacións da razón, esta relación non fai posibles máis que imperativos hipotéticos, tales como debo facer isto ou o outro porque quero algunha outra cousa. En cambio, o imperativo moral ou, o que é igual, categórico, sostén: debo obrar deste ou de aquel modo á marxe absolutamente do que eu queira.

Immanuel KANT: Fundamentación da metafísica dos costumes.

12. De acordo con este texto, que é o que sucede cando a nosa vontade guía as súas normas morais para lograr algún obxectivo exterior?

13. En que consisten os imperativos hipotéticos? Cal é a diferenza entre estes mandatos e os imperativos categóricos?

4.2. O imperativo categórico

Kant chamaba imperativo categórico á forma específica á que se deben axustar as máximas se queremos que sexan moralmente válidas.

O imperativo categórico formúlase do seguinte xeito: **"Obra sempre segundo unha máxima que poidas querer que se converta en lei universal"**.

Para entender o que significa o imperativo categórico, imaxina a seguinte situación: as túas accións vanse guiar por unha serie de normas ou máximas de conduta que debes elaborar autonomamente. Poderías pensar en elixir unha norma que dixese: "Vou mentir cando me conveña". Ten esta máxima a forma axeitada?

Para sabelo, debemos comprobar se esta norma se axusta ao que nos impón o imperativo categórico. Podes verdadeiramente querer que esta máxima se converta en lei universal? Que sucedería se todo o mundo adoptase como regra de conduta esa mesma máxima? É evidente que ninguén podería fiarse de ninguén e que a vida en común se faría moi difícil. Ningunha persoa sensata pode querer que unha conduta así se xeneralice. Por iso esta norma non cumpre a condición formal que indica o imperativo categórico. Por iso mentir cando che conveña non é algo moralmente aceptable.

E que ocorrería coa norma oposta? Imaxina que elixes unha máxima de conduta que diga: "Sempre vou dicir a verdade". Podes querer que esta regra se converta nunha lei universal? Neste caso si. Por iso dicir sempre a verdade é algo moralmente correcto.

4.3. Unha ética do deber

O imperativo categórico está intimamente unido a outro concepto clave na ética de Kant, que é o **deber**. Por iso adoita dicirse que la ética kantiana é **deontolóxica**, xa que a palabra "deon" significa "deber" en grego.

De acordo con este punto de vista, unha acción é moralmente correcta cando a facemos porque debemos facela, aínda que iso nos desagrade ou nos prexudique. Debemos pensar unicamente en cal é o noso deber.

Kant pensaba que o verdadeiramente importante non son as consecuencias do que facemos, senón unicamente a intención que temos ao actuar.

O único que é sempre moralmente bo é obrar seguindo unha boa vontade. Á hora de decidir o que debemos facer, o relevante son os nosos propósitos, que deben estar inspirados por normas que respecten a dignidade de todos os seres humanos.

Fixate

Talvez o imperativo categórico che lembre a célebre "regra de ouro", presente en diversas culturas e relixións do mundo. Esta regra pode enunciarse dunha forma moi simple: "Non lle fagas aos demais o que non che gustaría que che fosen a ti". Existe algunha diferenza entre esta regra e o imperativo kantiano?

Máis alá da regra de ouro

Tanto a regra de ouro como o imperativo categórico insisten na importancia de que as nosas normas morais teñan validez universal. Con todo, existe unha importante diferenza entre a unha e o outro:

“A regra de ouro” fala de como debemos comportarnos cos demais.

“O imperativo kantiano”, en cambio, fala de como debemos comportarnos en calquera situación, o cal inclúe o xeito en que debo tratarme a min mesmo.

Para que entendas o que isto supón, pode ser útil pensar no problema do suicidio. A regra de ouro non nos serve para decidir se o suicidio é moralmente aceptable ou non, porque esta norma só se aplica no noso trato cos demais. Para Kant, porén, está claro que o suicidio é moralmente inaceptable.

Por que Kant rexeita o suicidio?

Un dos principios básicos da ética kantiana é o respecto da dignidade humana. Segundo Kant, cando unha persoa elixe acabar coa súa propia vida (por exemplo, porque sofre graves dores por mor dunha enfermidade incurable), o que está facendo é tratarse a si mesmo simplemente como un medio (neste caso, para evitar o sufrimento).

Pero iso supón que esa persoa non está respetando a súa propia dignidade humana, que lle esixe tratarse a si mesmo sempre como un fin e non só como un instrumento.

Este caso permítenos entender por que motivo o imperativo kantiano vai máis alá da regra de ouro.